

FRANJO TUĐMAN I GUSTÁV HUSÁK: HRVATSKO-SLOVAČKE USPOREDNICE

U hrpi tekstova koji su o stotoj obljetnici rođenja Franje Tuđmana (14. svibnja 1922. - 10. prosinca 1999.) osvanuli u hrvatskom novinstvu, zacijelo je malo tko primijetio i upamtio članak koji je pod naslovom „Franjo Tuđman i Gustáv Husák bili su veliki prijatelji, a Slovak se za njega založio i kod Tita“ u tiskanom izdanju *Vječernjeg lista* 15. svibnja ove godine objavio predsjednik Hrvatsko-češkoga (sic!) društva Marijan Lipovac. O tome govori i činjenica da je u međumrežnom izdanju toga poslovično partijski odanoga i bezgrješnog zagrebačkog dnevnika Lipovčev članak, naslovljen neznatno drugačije, za mjesec dana uspio slavodobitno privući svega dva komentara, svakako manje od vijesti o akutnoj alergiji pekinezera jedne srpske *pevaljke* čije aktivnosti isti taj dnevnik pomno prati, kako bi hrvatska publika ostala obaviještena o događanjima u *prestonici* i trajno povezana s istim, našim, jugoslavenskim kulturnim i medijskim prostorom.

To je samo po sebi ilustracija nesklonosti mlađega, internetskog naraštaja da pročita tekst koji opsegom i složenošću nadilazi one prosječne, dvorečenične objave na facebooku koje najčešće zapravo ne služe ničemu doli dokumentiranju nepismenosti svojih autora, ali to, nažalost, nije sve. Ta je ignorancija usput zacijelo i ilustracija našeg neshvaćanja da između hrvatske i slovačke povijesti, osobito one u 20. stoljeću, postoje poveznice i usporednice koje bi nam – kad bismo ih bili svjesni – olakšale razumijevanje nekih procesa koji su duboko obilježili naših sedam jugoslavenskih desetljeća, razdoblje koje se u povijesnom razvitku hrvatskog naroda ne čini previše dugim, ali koje zbog svojih dubokih i krvavih tragova predstavlja zacijelo najdramatičniju i najtragičniju epizodu te povijesti, jednako sudbonosnu kao onu iz doba osmanskih osvajanja koja su zauvijek vjerski rascijepila hrvatski narod, potisnula ga iz njegova geopolitičkog težišta i samoga srca njegovih zemalja te ga svela na ostatke ostataka.

Piše:

Dr. sc. Tomislav JONJIĆ

Naravno, nije to prešućivanje hrvatsko-slovačkih poveznica usamljen primjer naše površnosti. Historiografsko-politička publicistika, primjerice, nikad nije propustila organizirano ukazivati na hrvatsko-makedonsku suradnju iz razdoblja između dvaju svjetskih ratova, nekad insinuirajući, a kadikad i otvoreno optužujući tu surad-

su u svojoj borbi za slobodu i državnost upotrebljavali irski rodoljubi.

S njima su Hrvate u to doba povezivali i oružani otpor tuđinu i borba za neovisnost i republikanstvo, ali – Irce nije bilo ni zgodno niti lako proglasiti *Balkancima*, pa se je onda uporno i nažalost uspješno prešućivala ta srodnost te se je organizirano previđalo da je hrvatski politički razvitak i na nominalnoj razini slijedio irski primjer: kao što su se tamo irski nacionalisti rascijepili na bezuvjetne republikance, pobornike državne neovisnosti i cjelovitosti irskoga otoka s jedne, te na umjerene reformiste i pristaše anglo-irskoga sporazuma iz 1921. koji je rezultirao autonomnom tzv. Slobodnom Irskom Državom u okviru britanskoga carstva (*Freestaters*), tako se je u hrvatskome političkom životu tijekom 1930-ih godina dogodio rascjep na hrvatske nacionaliste (ustaše i njima bliske grupacije) s jedne, i Mačekove jugoslavenske reformiste koji su, upravo po irskom uzoru, skrušeno molili za „slobodnu Hrvatsku“, za koju se nikad nije znalo što zapravo znači, ali je stvarnost uvijek pokazivala da služi kao mamac i varka, i da ima biti skrojena više po jugoslavenskoj, nego po hrvatskoj mjeri.

I kao što su irski nacionalisti nakon tog rascjepa svojim dojučerašnjim suborcima, dakle i onima koji su s njima dijelili iste *puške, bombe, revolvere*, pjevali – a pjevaju sve do danas – onu znamenitu „Take It Down From The Mast“ („Spustite ju sa stijega“), sa stihovima koji opominju i prijete („Take it down from the mast, Irish traitors / The flag we Republicans claim. / It can never belong to Free Staters, / You brought on it nothing but shame...“) i koji su na engleskom jeziku puno dojmljiviji nego u sirovu i doslovnu hrvatskom prijevodu („Spustite ju sa stijega, vi irski izdajice, / Zastavu na koju samo mi republikanci imamo pravo / Nikad ona ne može pripadati slobodnjacima / Vi joj niste dali ništa osim sramote...“), tako su hrvatski

nju i njezine protagoniste za uvođenje tzv. balkanskih metoda u hrvatsku političku borbu. A da bi se mogla promicati ta teza koja je sadržavala jedva prikrivenu i posve nedvosmislenu difamaciju (jer je i bratstvo-jedinstvo smjelo postojati samo sa Srbima; nije ga smjelo biti s Makedoncima ili Bugarima), trebalo je iz tog perioda naše povijesti bez milosti amputirati stotine i stotine članaka u kojima se hrvatski nacionalisti – najprije oni iz frankovačkih i radićevskih redova, potom hanaovci i na koncu pripadnici Hrvatskog domobrana te kasnijega ustaškoga pokreta – sasvim otvoreno pozivaju na irske uzore i metode koje

nacionalisti, osobito od 1935. Mačekovu politiku nazivali izdajničkom, a ona i on su im – čim se je *Voda hrvatskog naroda* dokopao mrvicu vlasti – u ime te „slobodne Hrvatske“ uzvratio batinama, liscama i hladovinom bez suda u konc-logorima u Lepoglavi i Krušćici, da bi mogao nesmetano bulazniti kako je, eto, srećom došlo vrijeme da Hrvati nesmetano zaplove u jugoslavenstvo i sveslavenstvo.

A kao što su se uporno zaboravljali irski uzori, tako su s uma smetani slovački primjeri. I Slovaci su iz Prvoga svjetskog rata – vrlo nalik Hrvatima – izišli sa sunarodnjacima koji su se odricali vlastitog naroda, s onima koji su tvrdili da je slovački narod tek pleme češkoga, a slovački jezik puko narječje češkog jezika. Nije, doduše, slovački narod plaćao onakvu cijenu nacionalne izdaje kakvu su platili Hrvati – prema nekim je izračunima oko tri tisuće Hrvata i muslimana pobijeno u mirnodopskom razdoblju, od 1. prosinca 1918. do 6. travnja 1941. – ali je većina tamošnjega puka branila svoje dostojanstvo i čeznula za slobodom i neovisnošću, posve nalik Hrvatima u istome razdoblju. I kad im je konačni slom versailleskog poretka 1938./39. omogućio da tu neovisnost steknu pod Hitlerovim zaštitom, nisu ju odbili. A i zašto bi? Jer, kao što je nekoliko desetljeća kasnije kazao jedan hrvatski Jugoslaven: što zapravo znači pitanje, tko državu donosi? „O tome se može raspravljati, ali treba uvijek imati na umu, da je vrlo teško, ako ne čak i nemoguće, naći u povijesti primjera, da su narodi odbili vlastitu državu zato, što im je donosilac bio neprihvatljiv.“

Slovaci su, slično Hrvatima, prihvatili pomoć onoga tko im ju je bio spreman pružiti, dakako zbog svojih, a ne zbog slovačkih računa. Imali su pritom stanovitu sreću: bilo je proljeće 1939., pa se činilo da rat nije na vidiku, zbog čega su neovisnu Slovačku priznali ne samo Njemački Reich, Italija i Japan – kasnije i države koje su bili tješnje naslonjene na ove tri velesile – nego ju je priznala i Sveta Stolica i Velika Britanija i Sovjetski Savez i Švicarska i Švedska (dakako i Kraljevina Jugoslavija), a nadomak je bilo i američko priznanje; sve dakle nešto o čemu su Hrvati dvije godine kasnije mogli samo maštati, jer: zapadne su sile apsolutno i unaprijed odbijale hrvatsku državu, bez

Nr. 14 — Tag der Ausgabe: 31. März 1939 607

Vertrag
über das Schutzverhältnis zwischen dem Deutschen Reich und dem Slowakischen Staat

Die Deutsche Regierung
 und
 die Slowakische Regierung

sind, nachdem sich der Slowakische Staat unter dem Schutz des Deutschen Reiches gestellt hat, übereingekommen, die sich hieraus ergebenden Folgen durch einen Vertrag zu regeln. Zu diesem Zwecke haben die unterzeichneten Bevollmächtigten der beiden Regierungen folgende Bestimmungen vereinbart:

Artikel 1
Das Deutsche Reich übernimmt den Schutz der politischen Unabhängigkeit des Slowakischen Staates und der Integrität seines Gebietes.

Artikel 2
Zur Durchführung des vom Deutschen Reich übernommenen Schutzes hat die Deutsche Wehrmacht jederzeit das Recht, in einer Zone, die westlich von der Grenze des Slowakischen Staates und östlich von der allgemeinen Linie, Oststrand der Kleinen Karpaten, Oststrand der Weissen Karpaten und Oststrand des Jawornik-Gebirges, begrenzt wird, militärische Anlagen zu errichten und in der von ihr für notwendig gehaltenen Stärke besetzt zu halten.
Die Slowakische Regierung wird veranlassen, daß der für diese Anlagen erforderliche Grund und Boden der deutschen Wehrmacht zur Verfügung gestellt wird. Ferner wird die Slowakische Regierung einer Regelung zustimmen, die zur zollfreien Verforgung der deutschen Truppen und zur zollfreien Belieferung der militärischen Anlagen aus dem Reich erforderlich ist.
In der im Absatz 1 beschriebenen Zone werden die militärischen Hoheitsrechte von der deutschen Wehrmacht ausgeübt.
Personen deutscher Staatsangehörigkeit, die auf Grund eines privaten Vertragsverhältnisses mit der Errichtung militärischer Anlagen in der bezeichneten Zone besetzt sind, unterstehen insoweit der deutschen Gerichtsbarkeit.

Artikel 3
Die Slowakische Regierung wird ihre eigenen militärischen Kräfte im engen Einvernehmen mit der deutschen Wehrmacht organisieren.

Artikel 4
Entsprechend dem vereinbarten Schutzverhältnis wird die Slowakische Regierung ihre Außenpolitik stets im engen Einvernehmen mit der Deutschen Regierung führen.

Artikel 5
Dieser Vertrag tritt sofort mit der Unterzeichnung in Kraft und gilt für eine Zeit von 25 Jahren. Die beiden Regierungen werden sich vor Ablauf dieser Frist rechtzeitig über eine Verlängerung des Vertrages verständigen.
Zu Urkund dessen haben die beiderseitigen Bevollmächtigten diesen Vertrag in doppelter Ausfertigung unterzeichnet.

Wien, den 18. März 1939.
Berlin, den 23. März 1939.

Für die Deutsche Regierung:
von Ribbentrop

Für die Slowakische Regierung:
Dr. Jozef Tiso
Dr. Vojtech Luka
Dr. Š. Durcanský

Njemačko-slovački ugovor o zaštiti (1939.)

obzira na okolnosti njezine uspostave i na režim koji bi njome vladao, pa su s podsmijehom otklanjana Radićeva, Trumbićeva, Pavelićeva, Mačekova, Krmjevićeva i Košutićeva patetična zaklinjanja u pravdu, demokraciju, načelo samoodređenja naroda i interese europskoga mira i stabilnosti.

Pravnici, doduše, uče da država postoji neovisno o priznanju, i da priznanje ima deklaratoran, a ne konstitutivan učinak (ali ni oni, usprkos tom udžbeničkom poučku, nikad ne podcjenjuju dan međunarodnog priznanja Republike Hrvatske!); nepravni- ci, pak, uključujući i povjesničare, redom – čak i onda kad (ne)priznavanju Nezavi-

sne Države Hrvatske pridaju značenje koje mu uglavnom ne pripada – ni ne trepnuvši zaboravljaju da je ta međunarodno priznata Slovačka krajem rata nestala kao da je nije nikad bilo: ostvarila se je, naime, anglo-američka, upravo britanska najava iz 1941., da i Jugoslavija i Čehoslovačka imaju biti obnovljene. Ne voljom svojih naroda, nego voljom pobjedničkih Saveznika od kojih su neki – Britanci u prvom redu – učas zaboravili da su slovačku državnu neovisnost bili priznali.

A kao što se je Nezavisna Država Hrvatska našla u kliještima Rima i Berlina, donekle i Budimpešte (pa se je mnoštvom teških i nepopularnih, a nekad i neetičnih

mjera pokušavala svrstati pod njemačke skute kako bi se spasila od talijanskog imperijalizma), tako su Slovacima – pored Čeha i čehoslovačkih unitarista koji se, doduše i na slovačko zadovoljstvo, nisu prsili nekakvim silnim otporom – prijeli i Nijemci i Mađari. Berlinu, dakako, Budimpešta nije bila ni izbliza važna onoliko koliko su mu vrijedili Rim i Mussolini, ali su Mađari ipak uspjeli otkinuti dio teritorija koji su Slovaci smatrali svojim.

No, i ta se usporedba u hrvatskoj historiografiji rijetko povlači, baš kao što nikad nitko – barem koliko je meni poznato – nije usporedio njemačko-slovački ugovor o jamstvu odnosno zaštiti iz ožujka 1939. (*Vertrag über das Schutzverhältnis zwischen dem Deutschen Reich und dem Slowakischen Staat*), s hrvatsko-talijanskim Ugovorom o jamstvu i suradnji od 18. svibnja 1941., kako bi čitatelja potaknuo da se vlastitim očima uvjeri, jesu li možda Mussolini, Ciano & consortes pred očima imali već primijenjen model (pa onda dometnuo da taj model nije usred rata nametnut državi koja je nepriznata i na čijem se teritoriju još prije njezina proglašenja bane desetci, zapravo stotine tisuća do zuba naoružanih i vojničkih uspjeha gladnih tuđinskih vojnika – kao što je bio slučaj s Hrvatskom – nego je taj model u mirodopskom razdoblju nametnut Slovačkoj, državi koju skoro svi s nestrpljenjem priželjkuju priznati i koja na svom području nema tuđinskih – pa ni njemačkih – oružanih snaga).

Tako se to, naime, događa historiografiji jednoga naroda koja ima patološku potrebu obezvrijediti stradanja i trud predaka te priložiti svoju cjepanicu lomači koja hoće kazati da je neovisna Hrvatska moguća samo kao zločin i kao izdaja. Jer, da nije posrijedi tek nedostatak znanstvene imaginacije, a kamoli lijenost ili neznanje, pokazuje činjenica da toj historiografiji nisu promicali *slovački argumenti*, kad su se oni mogli upotrijebiti u jugoslavenske svrhe. Tako je ona ne jednom ponovila neistinu za kojom je u emigraci-

ji u više navrata (posljednji put, koliko je meni poznato, u *Hrvatskoj reviji* u rujnu 1986.) posegnuo Bogdan Radica. Teško se navikavajući na svijet koji se ne promatra iz naslonjača jugoslavenskog diplomata – ili tek pravdajući jugoslavenske zablude svoje duge i preduge mladenačke i zrele dobi – Radica je, naime, i tada ponovio kako Hrvati u Americi „nisu mogli shvatiti, da je Hrvatska navijestila rat Americi, u kojoj je bilo preko milijun Hrvata, dok to nije učinila Slovačka, jer je Msgr. Tiso odbio da to učini radi prisustva tisuća Slovaka u Americi“ (*HR*, 3/1986., str. 506.).

Hrvatska je zaratila s Amerikom, barem formalno; Slovačka nije ni to. Tiso je štedito tisuće, Pavelić nije ni milijun – tako to izgleda iz jugoslavenske perspektive, i tako to onda citira jugoslavenska i postjugoslavenska, nominalno hrvatska historiografija. A da je truna znanstvenog poštenja, ne bi se moralo potezati za berlinskim *Völkischer Beobachter* koji je 16. prosinca 1941. na 2. stranici objavio kako su Sjedinjenim Američkim Državama i Velikoj Britaniji rat objavile bugarska, hrvatska, slovačka, rumunjska i mađarska vlada; moglo se je, umjesto toga, poviriti u list koji Radičin jugoslavenski poslodavac možda nije primao, ali ga je svakako

čitao (jer je u njemu surađivao) dični *Revijin* urednik i marljivi kovač kojekakvih zlatnih kruna, Vinko Nikolić, a niz hrvatskih knjižnica ga i danas ima – zagrebački *Hrvatski narod*.

Taj zagrebački dnevnik, službeno „glasilo Hrvatskoga oslobodilačkoga ustaškog pokreta“, na naslovnici broja 301 od 14. prosinca 1941. donio je, dakle, vijest pod naslovom: „Bugarska, Slovačka i Rumunjska u ratnom stanju s Engleskom i Sjedinjenim Američkim Državama“, dodajući na istoj stranici da će te nedjelje, 14. prosinca, biti održana važna sjednica hrvatske državne vlade, a kasnije će Poglavnik primiti diplomatski zbor. Nije bila nikakva tajna što će se na sjednici zbiti: na 2. stranici istog izdanja objavljeno je kako mađarska vlada demantira *Reutero*-ve tvrdnje od 12. prosinca, da je Budimpešta pod pritiskom Berlina prekinula diplomatske odnose s Washingtonom.

Države i vlade, dakako, nerado priznaju da se pokoravaju tuđoj volji, pa je u toj vijesti protumačeno da je postupak mađarske vlade tek logična posljedica ugovorom preuzete obveze solidarnosti s osovinskim državama: iz potpisa Trojnoga pakta proizlazila je i mađarska, baš kao i nesretna hrvatska obveza objave rata

Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama. Može se pretpostaviti da nijednoj od pet država koje su to učinile nekoliko dana nakon Pearl Harboura i američke objave rata Japanu to nije bila ugodna zadaća, ali – nijedna joj nije mogla izbjeći. Dakle, posve suprotno Radičinih jugoslavenskim recidivima, nategama i konfabulacijama: nije joj mogla izbjeći, pa im nije izbjegla ni Tisova Slovačka, a dakako ni Hrvatska koja je taj korak – što, doduše, nema osobito značenje – povukla ne samo iza Slovačke, nego iza svijetu drugih država koje su se našle u sličnome međunarodnom položaju.

A dok se je na tu konfabulaciju pristajalo strašću

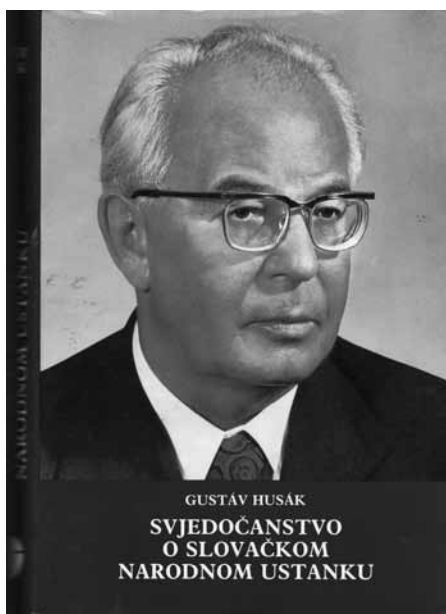

Hitler i slovački predsjednik msgr. Josef Tiso

i mudrošću kojom ovce hrle na sol, sumnjivom se je upornošću previđalo kako su Sovjeti tretirali ponudu slovačkoga generala i ministra obrane Ferdinanda Čatloša da će slovačke snage otvoriti put Crvenoj Armiji. Previđali su to i oni učeni i bistrooki koji su – dakako, iza smrti Mate Ujevića – samouvjereno i s neprikrivnom osudom pripovijedali da je Pavelić nikomu drugom nego baš Mati Ujeviću, s kojim ga, kako je općepoznato, nije povezivalo uglavnom ništa, našao potrebnim povjeriti da je imao sličan sovjetski zahtjev, da propusti Crvenu armiju kao cijenu opstanka hrvatske države, ali da je to – odbio. Slična nespремnost na usporedbе neizostavno se zbiva i zagovornicima romantičnih i zabavnih teorija povezanih s tzv. aferom Lorković-Vokić: ne pamtim da je itko primijetio kako je do iznuđene smjene dvojice hrvatskih ministara došlo 30. kolovoza 1944., ne samo nakon previranja u Bugarskoj, Rumunjskoj i Mađarskoj, nego baš sutradan nakon što su Nijemci – na vijesti o pripremi državnog udara u Bratislavi – započeli s okupacijom Slovačke. Hrvatsku, dakako, ne bi okupirali, nego bi za volju hrvatskih bajkopisaca dopustili odsijecanje svojih snaga na Jugoistoku te možebitno savezničko iskrcavanje na istočnoj obali Jadrana i opkoljavanje njemačko-talijanskih trupa koje su do posljednje kapi krvi branili crte bojišta na Apeninskom poluotoku.

A da su barem Tuđmanovi biografi – vratimo se prvomu hrvatskom predsjedniku – znajući se njegove veze s Husákom, posegnuli za Husákovom knjigom *Svjedočanstvo o slovačkom narodnom ustanku* koja je u mjestimice bizarnu prijevodu Gene Senečića i Božidara Grubišića i na hrvatskom jeziku 1975. objavljena u Zagrebu u čudnoj opremi, bez ijedne ilustracije i bez kazala osoba, k tome i kod egzotičnog nakladnika (pa dijelom i zbog svega toga ostala zapravo nezapažena, kako pokazuje doduše ne sasvim temeljit pregled zagrebačkog tiska), možda bi se nametnule i neke dodatne hrvatsko-slovačke usporedbe, one iz poratnoga doba.

Tako bi možda tkogod uočio da je Husák podsjetio kako je „slovački buržoaski nacionalizam“ politički rehabilitiran na plenarnom zasjedanju Centralnoga komiteta KP Čehoslovačke u prosincu 1963., približno i očito ne slučajno u isto vrijeme kad je u Ju-

Gustáv Husák na naslovnici hrvatskog prijevoda svoje knjige

goslaviji – u povodu rasprava o partijskoj i vojnoj povijesti – problematiziran tzv. zavonohovski prinos borbi za obnovu Jugoslavije i uspostavu komunističke diktature, koji je, među ostalim, početkom tog desetljeća doveo i do osnivanja Instituta za historiju radničkog pokreta kojemu je na čelo doveden upravo Franjo Tuđman. K tome se u toj Husákovoj knjizi naširoko razglaba o nekim slovačkim komunističkim strujama koje su zagovarale „sovjetsku Slovačku“, što dakako asocira na onaj navodni poklik „živjela sovjetska Hrvatska!“.

Taj poklik, tobože urezan čavlom u betonu, uspijevao je biti potpuno nezapažen skoro dva desetljeća, a onda se je baš u to doba – čudom koje u svakom slučaju nadmašuje ono iz Kane Galilejske – iznebuha pojavio, doduše u nejednakim verzijama (i prvotno bez toga *hrvatskog* poklika!), da bi ga domalo zet jednoga drugoga našega dragoga druga, po struci inače priučeni grafolog, proglasio Cesarčevim, došavši do toga revolucionarnog otkrića upravo u protimbi s Cesarčevim mislima, tekstovima i dnevnničkim zapisima, i usput nesmiljenim kršenjem baš svih pravila grafološke struke, tobože grafološki vještačeći tekst urezan u betonu ne možda sitnozorskim pregledom i kemijskom analizom, nego pogledom na običnu, malu i jednu crno-bijelu fotografiju (!).

Cilj, dakako, posvećuje sredstvo, pa je tom domišljatom operacijom, uz pomoć malo svježeg betona, jednog čavla i jed-

nog nazovi-vještačenja – uz obilnu partijsku topničku pripremu – ta obična, mala i jedna fotografija doživjela cesaričevsku preobrazbu kao ona vočka poslije kiše, čime je postignut cilj tzv. lijeve, antifašističke i komunističke Hrvatske: mit o njezinu hrvatstvu. Nažalost, nikad ta tzv. hrvatska ljevica nije dosegla stupanj na koji se je, međutim, i u toj svojoj knjizi odvažio Gustáv Husák, koji je Franju Tuđmana – lako je pretpostaviti – privlačio upravo zbog toga svog odnosa prema slovačkome nacionalnom pitanju, a ne zbog svog boljševizma. Obračunava se, naime, Husák u toj svojoj knjizi sa slovačkim „klerofašizmom“, s msgr. Tisom i Vojtechom Tukom, spočitava im ovo i ono, ali onda i u svome boljševičkom internacionalizmu pokazuje da su narod i država jedno, a da je režim nešto sasvim drugo, pa zaključuje:

„Makar kako strogo osuđujemo režim slovačke države zbog njegova fašističkog karaktera, zbog njegova vazalskog odnosa prema nacizmu, itd., treba reći da se u tome periodu [1939.-1945., op. T. J.] pojačala i učvrstila slovačka narodna samosvijest, svijest vlastite narodne egzistencije i narodnih prava, koja iz toga slijede. Prestale su jezične komplikacije i borbe, učilo se, pisalo, uredovalo slovački, postojali su formalni atributi samostalne države, i radni je čovjek živio relativno bolje nego u susjednim državama i zemljama. Ne smijemo podcjenjivati utjecaj ideje narodne države na mase puka u bilo kojem narodu.“

Može li itko zamisliti da bi tzv. hrvatski komunisti – od Miroslava Krležę do Vladimira Bakarića i od Anke Berus do Jakova Blaževića – ikad izgovorili slične misli čak i u odnosu na Slovačku, a kamoli u odnosu na Hrvatsku? Tko bi od njih bio spreman uzdići Hrvatsku tako da se ponizi Jugoslavija? Nitko. Na takve će se misli, u bitno izmijenjenim okolnostima i na formalno različit, ali sadržajno jednak način, na Prvome općem saboru Hrvatske demokratske zajednice 1990. odvažiti tek Franjo Tuđman. Povijest će zacijelo potvrditi ono što se je znalo već tada: upravo na tom temelju pobijedio je na prvim izborima i potom, koliko sretno, toliko i spretno ostvario cilj koji potire sve one bezbrojne propuste koje mu pod dojmom naše teške svakodnevice iz dana u dan spočitavamo: neovisnu hrvatsku državu. Pred tim postignućem sve ostalo postaje beznačajno.